

Pensioenverdelen een stappenplan

In het juli nummer van REP dit jaar, schreef ik een artikel met als KOP “**Gewoon standaard pensioenverevenen is verleden tijd!**” In onderstaand artikel zal ik aan de hand van een stappenplan de lezer door de pensioenovereenkomsten heen leiden en de consequenties van een echtscheiding voor de gewezen partners uitleggen. De verschillende pensioenovereenkomsten, alsmede de valkuilen die kunnen ontstaan bij een (bijzonder) partnerpensioen op risicobasis komen aan de orde. Hoewel de Directeur Grootaandeelhouder ook onder de Wet Verevening Pensioenrechten bij Scheiding (hierna Wet VPS) valt, komt zijn problematiek hierna niet aan de orde. Daarover zal ik separaat nog later publiceren. Door het stappenplan wordt pensioenafwikkeling meer een integraal onderdeel van de echtscheiding en niet zoals nu vaak het geval is, het sluitstuk

Inleiding

De kern van dit betoog is dat de heterogeniteit van pensioenregelingen vraagt om een intensief onderzoek naar de consequenties bij echtscheiding. Deze dient zich onder andere te richten op de hoogte van de pensioenaanspraken, de houdbaarheid bij overlijden van het verevende pensioen en het bijzonder partnerpensioen. Professionals¹ die zich met de personen en familierecht praktijk bezighouden kunnen niet langer zonder een gedegen onderzoek in hun convenanten of vaststellingsovereenkomsten de wettelijke pensioenverevening opnemen. In het onderstaande artikel wordt uiteengezet hoe een dergelijk onderzoek nu feitelijk zou moeten worden uitgevoerd. Voordat ik aanvang met het stappenplan, is het noodzakelijk uitleg te geven over de verschillende vormen van pensioenregelingen.

Pensioenregelingen

Ouderdomspensioen

Met de invoering van de pensioenwet op 1 januari 2007 voor pensioenfondsen en op 1 januari 2008 voor pensioenverzekeraars, hebben we drie vormen van pensioenovereenkomsten²; gekregen. Dit zijn:

- De uitkeringsovereenkomst
- De kapitaalovereenkomst;
- De premieovereenkomst.

Een uitkeringsovereenkomst is een pensioenovereenkomst inzake een vastgestelde pensioenuitkering, dit zijn de traditionele eindloon en middelloonregelingen. De hoogte van de uitkeringen staat in principe vast³.

Een kapitaalovereenkomst is een pensioenovereenkomst inzake een vastgesteld kapitaal dat uiterlijk op pensioendatum, maar dit kan ook eerder (bijvoorbeeld op het moment van overlijden of echtscheiding) wordt omgezet in een pensioenuitkering. Deze pensioentoezegging lijkt op een premieovereenkomst, maar vertoont ook kenmerken van een uitkeringsovereenkomst. Het kapitaal op einddatum staat vast, maar de hoogte van de uitkering niet.

---

¹ Hier worden advocaten, mediators, notarissen en alle overige adviseurs die zich met de echtscheidingsproblematiek bezig houden bedoeld.

² Artikel 1d Pensioenwet

³ Momenteel loopt de discussie over het afhankelijk maken van de hoogte van de pensioenuitkering van onder andere de levensverwachting. In dat geval kan de uitkering ook binnen bepaalde grenzen gaan fluctueren.

Een premieovereenkomst is een pensioenovereenkomst inzake een vastgestelde premie die uiterlijk op pensioendatum wordt omgezet in een pensioenuitkering. De hoogte van de premie is bekend, maar de hoogte van de uitkering niet.

Deze pensioenovereenkomsten zien allen toe op een uitkering bij leven. Naast de uitkering bij leven, kennen de meeste pensioenregelingen ook een uitkering bij overlijden. Hierna ga ik in op de verschillende mogelijkheden voor een partnerpensioen.

Partnerpensioen

Tot het midden van de jaren negentig was het sparen voor het partnerpensioen, het zogenaamde opbouw stelsel zeer populair. Deze vorm is in vergelijking met het partnerpensioen op risicobasis zeer duur. Bij het partnerpensioen op risicobasis wordt een premie betaald voor het risico dat de deelnemer in de pensioenregeling in een jaar overlijdt. Bij het einde van de dienstbetrekking is er in dat geval geen “potje” meer, zoals bij het partnerpensioen op opbouwbasis wel het geval was. In het geval van een echtscheiding is er bij een partnerpensioen op risicobasis ook geen (bijzonder) partnerpensioen meer.

Uitruil partnerpensioen op pensioeningangsdatum ook na een scheiding mogelijk

Naast een partnerpensioen op opbouw en op risicobasis, is een combinatie van deze twee ook mogelijk. Bij veel partnerpensioenvormen op risicobasis is een al dan niet verplichte uitruil op pensioeningangsdatum mogelijk. Deze uitruil kan ook contractueel (in het convenant) na de echtscheiding overeengekomen worden. Vooraf dient wel getoetst te worden of de pensioenuitvoerder daar aan meewerkt.

De hiervoor geschetste vormen van partnerpensioen hebben een relatie met het ouderdompensioen. In tabel 1 zijn deze schematisch weergegeven.

Vormen ouderdompensioen	Partnerpensioen	Bijzonder partnerpensioen
Eindloon (uitkeringsovereenkomst)	Opbouw	Ja
Middellood (uitkeringsovereenkomst)	Opbouw of risicobasis	Ja, een deel of verplichte uitruil
Kapitaalovereenkomst	Opbouw of Risicobasis	Afhankelijk van de toezegging, meestal tijdsevenredige aanspraak
Premieovereenkomst	Risicobasis eventueel uitruil op pensioeningangsdatum	Nee tenzij....

Het voorgaande is geen wet van “meden en perzen”, maar is in de meeste gevallen een goede indicator om de pensioenovereenkomsten te rubriceren in relatie tot het partnerpensioen en het daarmee samenhangende bijzonder partnerpensioen.

Conclusie

Inzicht in pensioenvormen is noodzakelijk om adequaat de mogelijkheden voor de pensioenafwikkeling bij echtscheiding aan (toekomstige gewezen partners uit te kunnen leggen. Bovendien kan de keuze invloed hebben op de hoogte en de duur van de alimentatie (bij samenvallen pensioen en alimentatie). Gewezen partners moeten goed hun keuze overdenken en de professionele adviseur dient hen daarbij inzicht in de mogelijkheden en

consequenties van hun keuze te geven. De uiteindelijke keuze wordt door de gewezen partners zelf gemaakt.

Stappenplan

We onderscheiden bij het stappenplan voor de pensioenafwikkeling bij echtscheiding vier fases. Dat zijn:

1. De inventarisatie fase;
2. De rubriceringfase;
3. De analyse fase;
4. De afwikkelingsfase.

Inventarisatie fase

In deze fase is het van belang dat de professional aan de toekomstige gewezen partners recente Uniform pensioenoverzichten, hierna UPO's van de huidige pensioenregelingen en van de zogenaamde premievrije (oude regelingen) gaat opvragen. Tevens is de datum van in dienst treden en het beëindigen van het dienstverband van belang. In deze fase wordt namelijk bepaald welke regelingen er allemaal geheel of gedeeltelijk onder de Wet Pensioenverevening bij Scheiding vallen. Het is van belang om alle regelingen inzichtelijk te krijgen. Daarna wordt er op grond van de huwelijksdatum en de datum van in dienst treden pas bepaald welke pensioenen verevend moeten worden.

Rubriceringfase

Als duidelijk is welke pensioenen van de toekomstige gewezen partners verevend moeten gaan worden, gaat de professional bepalen om wat voor soort pensioenovereenkomsten het gaat. Dan wordt pas duidelijk of het om een uitkeringsovereenkomst, een kapitaalovereenkomst of een premieovereenkomst gaat.

Op grond van de rubricering van de ouderdomspensioenen, kan een indicatie verkregen worden welke vorm van het partnerpensioen mogelijk aan de orde is. Dan wordt duidelijk of er mogelijk pensioenverweer⁴ gevoerd moet worden of dat andere maatregelen, zoals uitruil op pensioeningangsdatum, conversie⁵ of een risicoverzekering aan de orde kunnen zijn.

Analyse fase

In de analyse fase zal de professional moeten onderzoeken of er sprake is van alimentatieafhankelijkheid van één of beide toekomstige gewezen partners. Wat voor bijzonder partnerpensioen er is ten opzichte van het te verevenen ouderdomspensioen. Indien het ouderdomspensioen na verevening hoger is dan het bijzonder partnerpensioen, dan is conversie zeker aan de orde of een aanvullende risicoverzekering. Deze laatste kan echter niet levenslang zijn. Verzekeraars kennen over het algemeen een leeftijdsgrens tot waartoe zij het risico van overlijden verzekeren.

Ook komt aan de orde of er een verschil is ten aanzien van het (bijzonder) partnerpensioen voor of na pensioeningangsdatum. Pensioenregelingen, zeker premieovereenkomsten kennen de mogelijkheid om een deel van het ouderdomspensioen op pensioeningangsdatum uit te ruilen voor een partnerpensioen. In veel gevallen is het mogelijk om deze afspraak ook te maken voor het bijzonder partnerpensioen. Dit dient echter vooraf met de pensioenuitvoerder

---

⁴ Pensioenverweer conform artikel 1.153 1 BW is alleen aan de orde als de vereveningsplichtige het initiatief tot echtscheiding heeft genomen.

⁵ Conversie is op grond van artikel 5 van de Wet VPS mogelijk, maar kan alleen op gezamenlijk verzoek en na goedkeuring van de pensioenuitvoerder. De verevende aanspraken op ouderdomspensioenen, worden samen met een eventueel partnerpensioen omgezet in een eigen aanspraak op ouderdomspensioen voor de vereveningsgerechtigde.

besproken te worden (goedkeuring verkrijgen) en in het convenant vastgelegd te worden. Veel pensioenuitvoerders werken aan een dergelijke constructie al mee⁶.

Als laatste komen in de analysefase de wensen van de toekomstige gewezen partners versus de mogelijkheden van pensioenafwikkeling aan de orde. Daartoe dient de professional ook na te denken over de afhankelijkheid van partneralimentatie, het karakter van de pensioenovereenkomst, de tijd tot pensioeningangsdatum en het eventueel samenvallen van alimentatie en pensioen, qua hoogte en duur, alsmede het wel of niet aanwezig zijn van een (bijzonder) partnerpensioen na de echtscheiding.

De professional zal moeten nadenken over de voor- en nadelen van:

- De standaard wettelijke verevening van het ouderdomspensioen of een afwijking daarvan qua hoogte (ander percentage dan 50%/50%) of duur (een andere dan de duur van het huwelijk);
- Conversie of afwijkende conversie. Bij conversie wordt het recht op voorwaardelijk ouderdomspensioen⁷ samen met het recht op bijzonder partnerpensioen⁸ omgezet in een zelfstandig recht op ouderdomspensioen voor de gewezen partner.
- Verrekening van de aanspraken op een andere wijze;
- Compensatie van de verevende aanspraken op pensioen door het zeker stellen met behulp van een lijfrenteverzekering.

Het berekenen van de consequenties van een door de (toekomstige) gewezen partners gewenste afwikkeling is geen verplichting van de pensioenuitvoerder

Al deze facetten dienen voor zover zij aan de orde zijn met de toekomstige gewezen partners besproken te worden. Zij maken uiteindelijk de keuze. Daarbij merk ik op dat alimentatie, vermogensverdeling en pensioen in deze optiek elkaar (kunnen) beïnvloeden. Om een weloverwogen keuze te kunnen maken, zullen de (toekomstige) gewezen partners ook moeten weten wat zij op grond van hun keuze aan verevend ouderdomspensioen en (bijzonder) partnerpensioen mogen verwachten binnen de kaders van de huidige wet- en regelgeving. Op de achtergrond speelt de discussie over de toekomst van ons huidige pensioenstelsel. De pensioenuitvoerders zullen maar zeer beperkt een rol in kunnen en willen spelen bij het vaststellen van de verschillende (maatwerk) mogelijkheden om pensioen in relatie tot de echtscheiding af te wikkelen. De professional zal zich tot een specialist moeten wenden of specialistische software moeten (leren) gebruiken.

Afwikkelingsfase

In deze fase is de keuze van de toekomstige gewezen partners gemaakt. De professional legt deze vast in het convenant of een vaststellingsovereenkomst. Vervolgens worden de formulieren mededeling van scheiding in verband met verevening ouderdomspensioen ingevuld en na ondertekening nadat de echtscheiding is ingeschreven in de registers van de gemeentelijke basisadministratie binnen twee jaar verzonden naar de pensioenuitvoerders.

---

⁶ Naar verluidt is er een wetswijziging in de maak die bij echtscheidingen een verplichte uitruil van ouderdomspensioen voor partnerpensioen oplegt. Nu gebeurt dat alleen op basis van vrijwilligheid van zowel de pensioenuitvoerder als de pensioengerechtigde.

⁷ Het verevend recht op ouderdomspensioen is afhankelijk van het in leven zijn van de pensioengerechtigde.

⁸ Na de echtscheiding wordt partnerpensioen omgezet in bijzonder partnerpensioen, voor zover het niet op risicobasis is verzekerd.

De professional dient nog te controleren of de verwerking van de pensioenafwikkeling conform de afspraken in het convenant of vaststellingsovereenkomst heeft plaatsgevonden. De cliënten worden door hem of haar geïnformeerd over de verwerkte afwikkeling.

Risico's bij pensioenafwikkeling.

De professional trekt op grond van de informatie in het UPO een onjuiste conclusie ten aanzien van het (bijzonder)partnerpensioen. De vereveningsgerechtigde gewezen partner, krijgt in het geval dat de vereveningsplichtige gewezen partner overlijdt, geen of een klein bijzonder partnerpensioen.

Indien het bijzonder partnerpensioen kleiner is dan 50% van het ouderdompensioen, kan de vereveningsgerechtigde ook nadat het ouderdompensioen al is ingegaan in de problemen komen.

Voorbeeld

Hans en Mieke gaan scheiden. Hans heeft tijdens het huwelijk pensioen opgebouwd en flink carrière gemaakt bij een ICT bedrijf. Hans heeft een € 18.000 ouderdompensioen opgebouwd. Indien hij komt te overlijden is er een partnerpensioen van € 12.600. Daarvan is € 10.000 verzekerd. Hans is 43 jaar en Mieke is 40 jaar.

Mieke heeft parttime als verkoopster gewerkt en een ouderdompensioen van € 750 opgebouwd. Er is geen partnerpensioen.

De professional bespreekt de mogelijkheden van verevening en conversie. Hans en Mieke besluiten dat Mieke haar pensioen mag houden, ook omdat dit beneden de vereveningsgrens conform artikel 3 lid 3 van de Wet VP⁹S blijft en dat het pensioen van Hans verevend wordt. Hans wil namelijk niet het risico lopen dat hij bij overlijden van Mieke het verevende deel van het pensioen kwijt raakt. Mieke is bovendien afhankelijk van de partneralimentatie, totdat haar jongste zoon Frits over 5 jaar naar de middelbare school gaat.

De professional legt de wensen van Hans en Mieke vast.

Hans en Mieke zijn inmiddels gescheiden.

Wat gebeurt er als Hans overlijdt voor pensioeningangsdatum? Mieke krijgt dan € 2.600 aan bijzonder partnerpensioen. De overige € 10.000 was immers op risico basis verzekerd.

Hans gaat met pensioen en Mieke krijgt € 9.000. Na 5 jaar overlijdt Hans plots aan een hartaanval. Mieke krijgt € 2.600 en zakt € 6.400 per jaar terug in haar inkomen.

In deze situatie hadden partijen conversie overeen moeten komen en voor de 5 jaar dat Mieke afhankelijk was van de partneralimentatie een aanvullende overlijdensrisicoverzekering moeten afsluiten.

Een ander risico is dat partijen niet willen verevenen en de Wet VPS buiten werken stellen. Ieder houdt zijn eigen pensioen aanspraken. Nu blijkt er een forse ongelijkheid in contante waarde te zijn, welke niet is onderkend.

Op grond van de artikelen 40 en 41 van de PW, dient te pensioenuitvoerder aan de gewezen partner informatie te verstrekken over de hoogte van het (bijzonder)partnerpensioen. Dit geldt alleen voor het (bijzonder) partnerpensioen en niet voor het verevend ouderdompensioen. Dit

---

⁹ Daarbij wordt verwezen naar de grens voor kleine pensioenen in artikel 66 PW.

leidt achteraf vaak tot frustraties bij de vereveningsgerechtigde, aangezien die een onderdeel voor zijn of haar inkomensplanning mist.

De pensioengerechtigde besluit tot een eerder of latere pensioeningangsdatum of maakt gebruik van een flexibiliserings mogelijkheid (hoog/laag). De gewezen partner wordt hierover door de pensioenuitvoerder bij pensioenverevening niet geïnformeerd. Dit leidt weer tot onzekerheden over de toekomstige inkomsten.

Indien de pensioengerechtigde tot waardeoverdracht naar een andere pensioenuitvoerder besluit omdat hij van werkgever wisselt, blijft het (bijzonder) partnerpensioen achter, maar gaat het verevende deel van het ouderdomspensioen over naar de nieuwe pensioenregeling, ook als dit een verslechtering van de pensioentoezegging tot gevolg heeft. De gewezen partner heeft daar niets over te zeggen. De pensioengerechtigde (vereveningsplichtige) bepaald wat er met het pensioen gebeurt.

De persoonlijke financiële planning van een gewezen partner gaat in het geval dat er voor pensioenverevening wordt gekozen niet altijd over rozen. Hij of zij heeft daar geen invloed meer op. Dat is anders indien er voor pensioenconversie wordt gekozen.

Overigens kunnen er aan pensioenconversie ook nog nadelen voor de vereveningsgerechtigde partner kleven. Er kunnen keuringseisen zijn, de toeslagen (indexatie) van pensioen kan afwijken. Conversie betekent niet dat het pensioen over kan naar de eigen pensioenuitvoerder.

Voorbeeld

Hans en Mieke komen pensioen conversie overeen. Mieke denkt dat zij van de pensioenuitvoerder van Hans kan verlangen dat hij het pensioen overhevelt naar haar eigen pensioenregeling. De uitvoerder weigert dit. Mieke kan daar niets aan doen. Pas als zij van werkgever wisselt kan zij verzoeken om het geconverteerde pensioen, samen met haar huidige pensioen over te dragen naar de pensioenuitvoerder van haar nieuwe werkgever.

Ongehuwd samenwonenden

Het voorgaande heeft in principe betrekking op gehuwden en geregistreerde partners. Hetgeen is opgemerkt over partnerpensioen heeft wel betrekking op de groep ongehuwd samenwonenden. Wanneer zij zijn aangemeld voor het partnerpensioen en de pensioenuitvoerder heeft hen ook geregistreerd, is alles wat hiervoor is opgemerkt over partnerpensioenen en (bijzonder) partnerpensioenen onverkort op hen van toepassing.

Soms is pensioenverevening voor ongehuwd samenwonenden wel mogelijk!

Ongehuwd samenwonenden vallen niet onder de Wet VPS. Er zijn pensioenuitvoerders die, mits er een convenant is (juridische afdwingbare overeenkomst) meewerken aan pensioenverevening. Het verdient aanbeveling die van te voren te onderzoeken, want dit is niet in de Wet VPS verankerd. Gezien de mogelijkheden die de Pensioenwet aan alle partners, ook de ongehuwden biedt, zal dit slechts een kwestie van tijd zijn, voordat de Wet VPS onder bepaalde voorwaarden (bijvoorbeeld het nieuwe fiscaal partnerschap en een samenlevingsovereenkomst) ook voor ongehuwd samenwonenden gaat gelden.

Conclusie

Pensioenafwikkeling bij echtscheiding is **NIET** “GROTE STAPPEN SNEL THUIS”. Het dient een weloverwogen beslissing te zijn die een goede begeleiding van de professionals vraagt.

Tilburg, 8 november 2010

Drs. I.E. Leene-Hoedemaeker MPLA

Directeur Get Smart Consultancy en Pensioenmediator